

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-193>

УДК 373.3.091.3.016:811.111]"20"

Крохмальна Г.І., Клюфінська О.Р.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВОГО МЕТОДУ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Анотація. У статті здійснено аналіз можливих способів використання ігрових методів у процесі вивчення англійської мови здобувачами початкової освіти. Авторами здійснено аналіз головних умов ефективності застосування ігор при вивченні англійської мови в початковій школі. Результативність дидактичних ігор залежить від методики їх організації та проведення. Акцентовано увагу на типах класифікацій ігор в сучасній педагогічній науці. Розглянуто три етапи організації навчальної діяльності школярів за допомогою дидактичних ігор з іноземної мови. За результатами анкетування виявлено, що учителі початкових класів використовують не всі можливості ігрових методів, а лише його частину і не усвідомлюють усієї важливості використання цього методу у початкових класах.

Ключові слова: іншомовні компетенції, ігровий метод, дидактична гра, методи навчання, методика викладання англійської мови.

Krokhmalna Halyna, Kliufinska Oksana

Ivan Franko National University of Lviv

USE OF GAME METHOD IN TEACHING ENGLISH LANGUAGE OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS

Summary. In the modern educational space special attention is paid to the formation of foreign language competence of elementary school students. According to the State standard of elementary school and the concept of the New Ukrainian School foreign language is obligatory for learning. The effectiveness of the game is said to be one of the main methods of learning English. As far as didactic game provides a comfortable transition of children to learning activities and significantly increases the efficiency of learning. According to the survey, elementary school teachers do not use all the possibilities of game methods, but only a part of it and do not realize the importance of using this method in elementary classes. As a result, the authors analyzed possible ways of using game methods in the process of learning English by primary education students. The didactic game in its essence is aimed at the formation of the child's need for knowledge. There are formed such qualities as agility, curiosity, interest, ingenuity, willpower, activity are formed in the course of the game. The effectiveness of didactic games depends on the method of their organization and conduct. The didactic game has a clear structure that distinguishes it from other types of educational and cognitive activity. Scientists identify only two types of games such as subject and story ones. The article presents the most complete classification of games in modern pedagogy (by G. Selevko). There are considered three stages of the organization of educational activity of pupils with the help of didactic games in foreign language such as preparatory stage, executive stage, analytical and corrective stage. The teacher should plan the use of didactic games, gradually complicating their content, tasks, rules, actions, according to the age of students and their progress in mastering a foreign language.

Keywords: foreign-language competences, game-based method, didactic game, teaching methods, English teaching methodology.

Постановка проблеми. Основна риса освіти сьогодні – це модернізація навчання, його перетворення з метою підвищення ефективності на основі застосування інноваційних технологій. Особливу увагу приділяють формуванню іншомовної компетенції у здобувачів початкової ланки освіти. Відповідно до вимог Державного стандарту початкової школи і концепції Нової української школи, іноземна мова є загальнообов'язковою для вивчення учнями з першого класу [4; 11]. Основне завдання вчителів – зуміти реалізувати передбачені вимоги, знайти сучасний підхід до організації освітнього процесу, створити та впровадити нові методи та технології навчання.

На сучасному етапі модернізації та реформування освітньої галузі, актуальними проблемами організації навчання постають питання добору новітніх форм, методів і засобів навчання і виховання учнів початкових класів. Здобувачі початкової ланки освіти не проявляють високого рівня активності у процесі навчання загалом та вивчення англійської мови зокрема. Учителів у сучасно-

му інформаційному світі важливо рухатись у ногу із часом і обирати не лише результативні методи, але і такі, що мотивуватимуть та зацікавлюватимуть учнів упродовж усього навчання.

На основі аналізу численних наукових праць, з'ясовано, що одним із ефективних методів вивчення англійської мови є метод гри. Оскільки, дидактична гра здатна зробити перехід до навчальної діяльності плавним і більш комфортним для дітей. Вона підвищує емоційну складову освітнього процесу і передусім кожного уроку, здатна істотно підвищити ефективність засвоєння знань учнями, а також працездатність маленьких школярів [7, с. 14].

Ми провели он-лайн опитування, у якому взяло участь 20 учителів англійської мови учнів початкових класів м. Львова. Аналіз результатів дослідження показав, що лише 5 учасників використовують ігрові методи кожного уроку, а на запитання: Чи варто використовувати ігрові методи у процесі вивчення англійської мови початкової школи? – усі респонденти відповіли ствердно, що дає змогу стверджувати про готов-

ність вчителів до використання ігрових методів. Проте на запитання: Як саме, та як часто вчителі використовують учителі ігрові методи, більшість опитаних відповіли: для закріплення вивченого матеріалу, на етапі презентування лексичних одиниць, у процесі навчання учнів 1 класів, під час відкритих уроків тощо. Здобуті результати свідчать про те, що вчителі початкових класів використовують не всі можливості ігрових методів, а лише його частину і не усвідомлюють усієї важливості використання цього методу у початкових класах.

З огляду на це вважаємо за необхідне здійснити аналіз можливих способів використання ігрових методів у процесі вивчення англійської мови здобувачами початкової освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне опрацювання означеної проблеми дає змогу стверджувати, що впровадження ігрових методів в освітній процес і підготовка майбутніх учителів залишається актуальною проблемою в сучасному освітньому просторі. Зокрема психолого-педагогічні аспекти використання ігор у навчальному і виховному процесах, вивчали Н. Анікеєва, О. Булигіна, Д. Ельконін, М. Кларін, Н. Кудикіна, О. Мицик, В. Паламарчук, О. Савченко, Г. Селевко, Т. Марчій-Дмитраш та ін.

Мета статті – теоретично обґрунтувати сутність поняття ігрових методів навчання у процесі формування іншомовної компетенції в учнів початкових класів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Гра як метод навчання, передавання досвіду старших поколінь молодшим використовувалася з найдавніших часів й використовується в народній педагогіці, дошкільних та позашкільних закладах.

Т. Марчій-Дмитраш, досліджуючи дидактичну гру як метод навчання, зазначає: «Дидактична гра синтезує цільові, мотиваційні, змістові, процесуальні, результативні, контрольно-оцінювальні компоненти, притаманні навчальній діяльності. Це дозволяє стверджувати, що вона як систематичний метод сприяє комплексному вивченню іноземної мови, її можна використовувати для організації різних форм навчальної діяльності» [8].

На думку Л. Артемова: «Гра – потреба зростаючої дитини, свобода саморозкриття, головна сфера спілкування дітей» [1, с. 3].

Як зазначає О. Булигіна, гра розвиває психологічну гнучкість, розкутість, комунікабельність, емоційно-вольовий вплив. Дитина має в грі право на помилку. Вона ж є засобом розвитку дитячої уяви, розвиває пізнавальні здібності, емоційний бік особистості, збагачує словниковий запас» [3, с. 7].

Дидактична гра – це гра, яка спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного удосконалення пізнавальних умінь і навичок; це практична групова справа з вироблення оптимальних рішень, застосування методів і прийомів у штучно створених умовах, що відтворюють реальну обстановку. Під час гри в учня виникає мотив, суть якого полягає в тому, щоб успішно виконати взятую на себе роль. Отже, система дій у грі виступає як мета пізнання і стає безпосереднім змістом свідомості школяра [14, с. 2].

У процесі гри в учнів початкових класів формуються спритність, допитливість, зацікавленість, кмітливість, воля, активність. Гра – це

і школа спілкування для дитини, це своєрідна підготовка до праці. А.С. Макаренко підкреслював, що яка дитина у грі, майже така вона буде і у роботі, коли зросте. Тому виховання майбутнього діяча відбувається саме у грі. Найактивніше використання ігрової діяльності в навчальному процесі просто необхідне; її застосування дає змогу успішно формувати і закріплювати позитивне ставлення дитини до навчальної праці. Уроки іноземної мови з молодшими школярами вимагають творчого ставлення вчителя до процесу навчання. Успішне проведення гри залежить від рівня та ретельної підготовки, організації, і, звичайно, від майстерності вчителя та його відданості своїй справі.

Головні умови ефективності застосування ігор, на думку І. Дзелялова, – це органічне включення в навчальний процес; захоплюючі назви; наявність справді ігрових елементів, зокрема зачинів, римування; обов'язковість правил, які не можна порушувати; використання лічилок; емоційне ставлення самого вчителя до ігрових дій (його слова й рухи цікаві, несподівані для дітей) [5, с. 52].

Результативність дидактичних ігор залежить від методики їх організації та проведення. Адже, ігрові методи навчання відрізняються від решти тим, що гра – добре відома, звична й улюблена форма діяльності для людини будь-якого віку. У грі легше подолати труднощі, перешкоди, психологічні бар'єри. Мотиваційна за своєю природою, гра вимагає від учнів ініціативності, творчого підходу, уяви, цілеспрямованості. Гра допомагає ділитися знаннями, уміннями, навичками. Гра багатofункціональна, її вплив на учня неможливо обмежити одним аспектом. Гра – переважно колективна, групова форма роботи, в основі якої знаходиться змагання. Гра має кінцевий результат.

Погоджуємось із думкою В. Кукушина, що гра пробуджує інтерес і активність дітей, дає їм можливість проявити себе в цікавій для них діяльності, сприяє більш швидкому і надійному запам'ятовуванню іншомовних слів та речень, особливо якщо знання цього матеріалу є обов'язковою умовою для участі, а в окремих випадках обов'язковою умовою для перемоги [9, с. 40].

Своєрідним епіцентром активізації навчання, розвитку пізнавальних інтересів школярів є зацікавленість у навчанні. Дитина молодшого шкільного віку живе у світі мрій, фантазій, казки. Уміння щось побачити, здивуватися, захопитися, бажання обов'язково зрозуміти: що, чому і як відбувається, відшукати відповіді на всі запитання, не пасувати перед труднощами, а, отримавши відповіді, знову прямувати вперед – все це і є інтерес. Стійкий пізнавальний інтерес формується у різні способи. Одним із них є зацікавленість. Елементи зацікавленості гри, усе незвичайне, несподіване викликає у дітей здивування, жвавий інтерес до процесу пізнання, допомагає їм опанувати будь-який навчальний матеріал [13].

У грі учасник має отримати приз: матеріальний, моральний (грамота, публічне оголошення результату, заохочення) чи психологічний (самоствердження, підвищення самооцінки). Під час гри розвиваються творче мислення – здатність сформулювати проблему, оцінити ситуацію, ви-

сунути можливі варіанти розв'язання і, проаналізувавши ефективність кожного, обрати оптимальний варіант.

На основі теоретичного аналізу, зазначимо, що ігрові методи сприяють:

- розвитку самопізнання (завдяки зниженню бар'єрів психологічного захисту й усунення несприятливості на особистісному рівні);

- особистісному зростанню учасників через розуміння себе й інших, а також процесів, які відбуваються у групі;

- прагненню учнів визначити якомога більше можливостей вибору під час життєвих труднощів і проблем, оскільки заохочується дослідницьке ставлення до дійсності: «Що відбувається зараз?»;

- зростанню самоусвідомлення учнів;

- формуванню вмінь рефлексувати, аналізувати особисту поведінку [10, с. 2–3].

Використання гри в процесі навчання сприяє скороченню часу на вивчення теми й ефективному застосуванню навчального матеріалу. Процес навчання стає більш творчим, захопливим [10, с. 4–5].

О. Мицик підкреслює, що на уроці ми маємо справу з навчальними іграми, що, на відміну від розважальних, мають методичну мету, яку вчитель повинен завжди чітко уявляти, однак в жодному разі не слід показувати учням, що його цікавить дидактичний підтекст. Він повинен сміятися і радіти з учнями, підкреслюючи тим самим, що його цікавить гра, а не навчальний аспект, який закладено у вправу. Якщо вчитель розкриє учням свою мету, то гра перетвориться на звичайну вправу. Для вчителя ж будь-яка навчальна гра – це насамперед вправа.

З огляду на це, дидактична гра має чітку структуру, що вирізняє її з-поміж інших видів навчально-пізнавальної діяльності. У освітньому процесі, ігрова діяльність має форму дидактичної гри, ігрової ситуації, ігрового прийому, ігрової вправи.

Дидактична гра може бути представлена:

- у словесній формі;
- поєднувати слово й практичні дії;
- поєднувати слово й наочність;
- поєднувати слово і реальні предмети.

Структурні складові дидактичної гри:

- дидактичне завдання;
- ігровий задум;
- ігровий початок;
- ігрові дії;
- правила гри;
- підбиття підсумків.

Окремі науковці виділяють лише два види ігор – предметні та сюжетні.

Предметні ігри призначені для пізнання нових явищ і закономірностей, крім тих, що містять зв'язки та стосунки між людьми. Сюжетність гри характеризується тим, що охоплюються закономірності людської діяльності і спілкування. Вони поділяються на виробничі й тренінгові.

Виробничі ігри, у свою чергу, поділяються на імітаційні, рольові, ділові. Останні є синтезом двох попередніх (імітаційних і рольових), вони найскладніші. Для проведення ділових ігор потрібний певний досвід, який можна набути у навчальних іграх інших видів.

Імітаціями (імітаційними іграми) називають процедури з виконанням певних простих відомих дій, які відтворюють, імітують будь-які

явища навколишньої дійсності. Як правило, вчитель надає під час імітації чіткі інструкції. Учні можуть виконувати дії індивідуально або в групах. Імітаційні ігри розвивають уяву та навички критичного мислення, сприяють застосуванню на практиці вміння вирішувати проблеми.

Рольова гра – це групова форма навчання, у процесі якої використовується рольова структура ведення заняття, тобто набір ролей, які регламентують діяльність і поведінку учнів.

Найбільш повною в сучасній педагогіці вважають класифікацію ігор, що розробив Г. Селевко (див. рис. 1) [15, с. 22].

Не кожна ігрова діяльність може бути ефективною. Лише дидактично доцільне її використання та методично виправдана організація дають змогу вважати гру ефективним засобом навчання. Окрім того, кожний вид ігрової діяльності, що проводять на уроці, повинен відповідати певним дидактичним і методичним принципам:

- доступність;

- новизна;

- поступове зростання складності; урахування індивідуальних і вікових особливостей учнів;

- зв'язок ігрової діяльності з іншими формами роботи на уроці [3, с. 8].

С. Гриценко, досліджуючи ефективність використання ігрової методу на уроках, зазначає: «Щоб ігрова діяльність на уроці проходила ефективно і давала бажані результати, нею необхідно управляти, забезпечивши виконання таких вимог:

- ігри мають відповідати навчальній програмі;

- ігрові завдання мають бути не надто легкими, проте й не дуже складними;

- гра має відповідати віковим особливостям учнів;

- правила гри мають бути простими і чітко сформульованими;

- дії учнів слід контролювати, своєчасно вправляти, спрямовувати;

- підсумок уроку має бути справедливим;

- ігри мають бути різноманітними;

- до ігор слід залучати учнів усього класу;

- не можна допустити приниження гідності дитини (образливі порівняння, оцінки за поразку у грі, глузування);

- гра на уроці не повинна проходити стихійно, вона має бути чітко організованою і цілеспрямованою» [5, с. 13].

Т. Марчій-Дмитраш, на основі результатів аналізу наукових джерел та практичного досвіду, стверджує, що організувати навчальну діяльність молодших школярів за допомогою дидактичних ігор з іноземної мови можна у три етапи відповідно до визначених компонентів.

1. Підготовчий етап передбачає визначення вчителем іноземної мови найоптимальнішого часу для проведення дидактичної гри (на уроці чи в післяурочний час) та кількості гравців, підготовку необхідного обладнання (малюнки, картки, плакати, таблиці, схеми, м'ячі, іграшки тощо), усвідомлення свого місця та методів роботи, а також підготовку дітей до неї (актуалізація знань з певної теми, налаштування на ігрову діяльність), продумування мети, завдань та ходу гри, послідовності виконання завдань, змін видів діяльності, місць, положень під час виконання завдань у процесі гри [2, с. 44]).

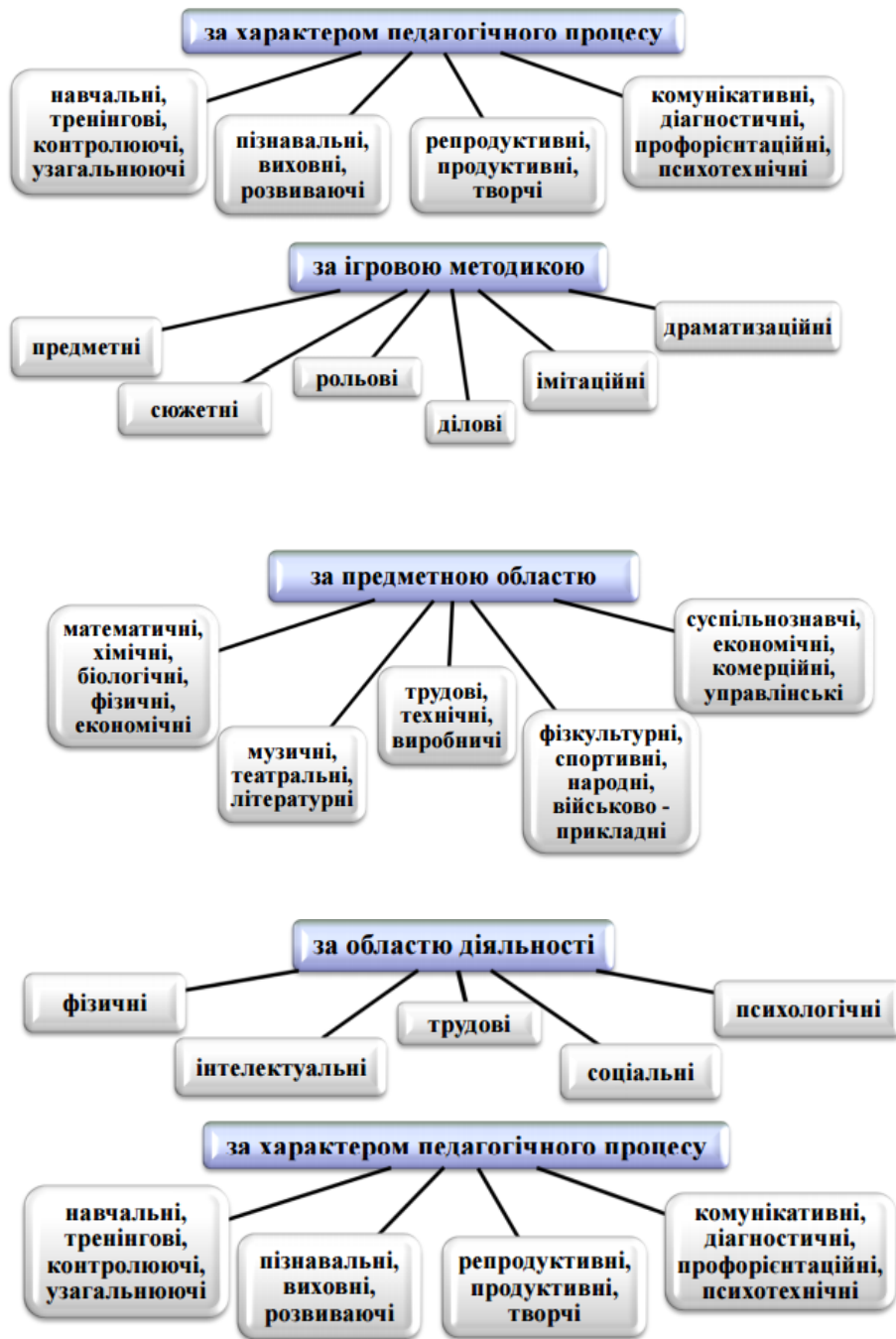

Рис. 1. Класифікація ігор (за Г. Селевком)

2. На виконавчому етапі відбувається ознайомлення зі змістом гри. Вчитель пояснює її правила. Слід не поспішати з виголошенням дидактичної мети (краще подати її в формі загадки) [6, с. 6].

Вчитель здійснює контроль за ігровою навчальною діяльністю кожного учня з метою запобігання конфліктних ситуацій, ефективності застосування гри, головними умовами якої є, зокрема, органічне включення їх до навчального процесу, цікавість, правила, емоційне ставлення вчителя до ігрових дій [12, с. 26]. Одночасно педагог слідкує за формуванням та розвитком мовних і вимовних навичок, доцільністю і правильністю вживаної іншомовної лексики та грамотно побудованими реченнями.

3. На аналітично-коригувальному етапі відбувається підведення підсумків дидактичної

гри, оцінювання. Самоаналіз результатів гри вчителем дає змогу визначити, які прийоми були ефективними і чи реалізовано її мету, а також окреслити подальші напрями роботи.

Відповідно до віку учнів та їхнього прогресу в оволодінні іноземною мовою учитель повинен планувати послідовність використання дидактичних ігор, поступово ускладнюючи їх зміст, завдання, правила, дії.

Доцільно зазначити, що у процесі вивчення іноземної мови у початкових класах змінюється не кількість ігрових методів, а види, форми їх проведення. До прикладу, учням першого класу до вподоби ігри-подорожі, казки, а от четвертого – КВК, змагання, ділові ігри.

Висновки дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. Отже, використання ігрового методу у процесі формування іншомовної компетентності сприяє розвитку мовної, мовленнєвої, соціокультурної та соціолінгвістичної компетентностей, розвитку креативного та критичного мислення, оволодінню спонтанного мовлення, формуванню

мотивації до вивчення англійської мови у здобувачів початкової ланки освіти. Перспективи подальших наукових пошуків бачимо в напрямку розробок спеціальних методик упровадження дидактичних ігор, які доцільно застосовувати у формуванні іншомовної компетентності слухачів початкової школи за допомогою використання мультимедійних комп'ютерних програм.

Список літератури:

1. Артемова Л.В. Вчися граючись. Київ : Томіріс, 1990. 170 с.
2. Букатов В. Педагогічні таїнства дидактичних ігор. Київ : Ред. загальнопед. газ, 2004. 128 с.
3. Булигіна О. Ігрові технології: шляхи забезпечення умов для інтелектуального, соціального, морального розвитку молодших школярів. *Початкове навчання та виховання*. 2009. № 19–21. С. 2–14.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти (Міністерство освіти і науки України). URL: <http://www.mon.gov.ua>
5. Дзелялова І. Гра як один з методів виховання учнів початкових класів. *Початкова школа*. 2016. № 10. С. 52–53.
6. Кукушин В. Ігрові технології на уроках. *Відкритий урок*. 2006. № 11/12. С. 3–9.
7. Любченко О. Дидактичні ігри в навчально-виховному процесі. *Методичний порадник*. 2015. № 8. С. 14–17.
8. Марчій-Дмитраш Т.М. Дидактична гра як системотвірний метод організації навчальної діяльності молодших школярів у процесі вивчення іноземної мови. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM
9. Мишик О. Гра як метод навчання іншомовного спілкування учнів початкової школи. *Англійська мова та література*. 2013. № 22–23 (392–393). С. 40–49.
10. Пищик О. Ділова гра як інноваційний метод педагогічної діяльності. *Педагогічна майстерня*. 2013. № 6. С. 2–5.
11. Рекомендація N R (98) 6 Комітету міністрів Ради Європи «Про сучасні мови». URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_725
12. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи : підруч. [для студ. пед. факульт.]. Київ : Генеза, 2002. 368 с.
13. Сірош Г.І. Навчальна гра як засіб розвитку дитячих інтересів. URL: <https://zosh5.org.ua/sites/default/files/gra.pdf>
14. Чехмestрук Г. Дидактичні ігри на уроках української мови, читання. *Початкове навчання та виховання*. 2012. № 33. С. 2–12.
15. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии : учеб. пособ. Москва : Народное образование, 1998. 256 с.

References:

1. Artemova, L.V. (1990). *Vchysia Hraiuchys* [Learn by playing]. Kyiv: Tomiris. (in Ukrainian).
2. Bukatov, V. (2004). *Pedahohichni taistva dydaktychnykh ihor* [Pedagogical mysteries of didactic games]. Kyiv: Redaktsiia Zalnopedahohichnykh Hazet. (in Ukrainian)
3. Bulyhina, O. (2009). Ihrovi tekhnolohii: shliakhy zabezpechennia umov dlia intelektualnoho, sotsialnoho, moralnoho rozvytku molodshykh shkoliariv [Game technologies: ways of providing conditions for intellectual, social, moral development of younger students]. *Primary education and upbringing*, no. 19–21, pp. 2–14.
4. Derzhavnyi standart pochatkovoї zahalnoi osvity (Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy) [State standard of elementary general education (Ministry of Education and Science of Ukraine)]. URL: <http://www.mon.gov.ua>
5. Dzhelyalova, I. (2016). Hra yak odyn z metodiv vykhovannia uchniv pochatkovykh klasiv [Play as one of the methods of education of elementary school students]. *Elementary School*, no. 10, pp. 52–53.
6. Kukushyn, V. (2006). Ihrovi tekhnolohii na urokakh [Game technologies during the lessons]. *Open Lesson*, no. 11–12, pp. 3–9.
7. Liubchenko, O. (2015). Dydaktychni ihry v navchalno-vykhovnomu protsesi [Didactic games in educational process]. *Metodychnyi poradnyk*, no. 8, pp. 14–17.
8. Marchii-Dmytrash, T.M. Dydaktychna hra yak systemotvirnyi metod orhanizatsii navchalnoi diialnosti molodshykh shkoliariv u protsesi vyvchennia inozemnoi movy [Didactic game as a systematic method of organizing educational activities of younger students in the process of learning a foreign language]. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM
9. Mytsyk, O. (2013). Hra yak metod navchannia inshomovnoho spilkuvannia uchniv pochatkovoї shkoly [Play as a method of teaching foreign language communication to elementary school students]. *English language and literature*, no. 22–23 (392–393), pp. 40–49.
10. Pyshchuk, O. (2013). Dilova hra yak innovatsiinyi metod pedahohichnoi diialnosti [Business play as an innovative method of pedagogical activity]. *Pedagogical workshop*, no. 6, pp. 2–5.
11. Rekomendatsiia, N R (98) 6 Komitetu ministriv Rady Yevropy «Pro suchasni movy» [Recommendation N R (98) 6 of the Committee of Ministers of the Council of Europe on Modern Languages]. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_725
12. Savchenko, O. (2002) *Dydaktyka pochatkovoї shkoly: pidruchnyk dlia studentiv pedahohichnoho fakultetu* [Primary school didactics: a textbook for students of the Faculty of Education]. Kyiv: Heneza. (in Ukrainian)
13. Sirosh, H.I. Navchalna hra yak zasib rozvytku dytiachykh interesiv [Educational game as a tool of developing children's interests]. URL: <https://zosh5.org.ua/sites/default/files/gra.pdf>
14. Chekhmestruk, H. (2012). Dydaktychni ihry na urokakh ukrainskoi movy, chytannia [Didactic games in the Ukrainian language, reading]. *Primary education and upbringing*, no. 33, pp. 2–12.
15. Selevko, H.K. Sovremennye obrazovatelnye tekhnolohyy: uchebnoe posobyie [Modern educational technologies: a training manual]. Moskva: Public education. (in Russian)